

Tehnici tradiționale de realizare a scoarței în România

– extras –

I. Domeniu: meșteșuguri tradiționale

II. Elementul de patrimoniu cultural imaterial:

Tehnici tradiționale de realizare a scoarței în România

Termen standard: Țesutul scoarței (-lor)

Denumiri locale/regionale: țesutul „păretarelor“, „lăicerelor“, „velințelor“, „chilimurilor“, „lădarelor“, „ungherarelor“, „cergilor“, „războaielor“

Areal de manifestare: Elementul este răspândit pe întreg teritoriul României, fiind practicat atât în cadrul gospodăriei țărănești, cât și în ateliere specializate din mănăstirile ortodoxe de maici și în asociațiile familiale de profil. Meșteșugul țesutului în tehnicile tradiționale ale scoarței este foarte bine reprezentat în județul Maramureș, nordul și centrul provinciei istorice Moldova (județele Botoșani, Neamț, Bacău), în județele Prahova și Buzău, precum și în Oltenia (județele Olt, Vâlcea, Dolj, Gorj).

Alături de țesătoarele individuale care s-au afirmat în realizarea de scoarțe, meșteșugul reprezintă o activitate curentă în mănăstirile Agapia și Văratec – județul Neamț, Hurezi – județul Vâlcea, Tismana – județul Gorj și în cadrul asociațiilor *Australis Prod SRL* din Bechet, județul Dolj și *Nemțeanca* din Târgu Neamț, județul Neamț. Apreciem ca fiind centre reprezentative pentru țesutul scoarțelor în tehnicile tradiționale: Botiza și Bârsana (jud. Maramureș), Tudora (jud. Botoșani), Târgu Neamț și Agapia (jud. Neamț), Buzău, Bechet (jud. Dolj), Horezu (jud. Vâlcea).

Descriere sumară:

Categorie de referință a creației populare românești, scoarțele se integrează în marea familie a țesăturilor din lână, utilitar-decorative, destinate protejării și înnobilării spațiului de locuit. În România, țesutul scoarțelor are o tradiție ancestrală. Denumirea

este de origine latină, amintind de funcția lor primară, similară scoarței de molid utilizate în trecut la izolarea caselor cu pereții din bârne. Originalitatea, unitatea și valoarea artistică a scoarțelor românești se datorează competenței tehnologice a femeilor care le-au lucrat, generație după generație și ingeniozității cu care ele au integrat în compozițiile decorative, motive și simboluri de

largă circulație în spațiul european și extra-european. Țesutul scoarțelor se face în războiul orizontal sau în cel vertical prin întrepătrunderea firelor de lână. Operațiile pregătitoare țesutului – sortatul și prelucratul manual al fibrelor textile, urmate de urzitul și năvăditul firelor - sunt operațiile care pun baza viitoarei țesături. Între 1850 – 1950, s-a utilizat ca urzeală cânepa, iar mai târziu, bumbacul răsucit (cu fir cardat). Specificul cromatic al scoarțelor românești s-a format în perioada când lâna era vopsită în gospodăria țărănească cu pigmenți vegetali; după 1900, coloranții chimici i-au înlocuit pe cei naturali, determinând diversificarea gamei cromatice a motivelor decorative. În procesul țeserii la războiul orizontal sunt folosite ambele mâini pentru introducerea bătelii și picioarele pentru a călca pedalele care despart grupele de urzeală, permițând introducerea suveicii cu firele de băteală. La războiul vertical, firele de lână sunt introduse cu mâna între firele urzelii, fiind apoi „bătute“

cu „pieptenele“ sau „furculița“. La baza sistemelor de ornamentare tradiționale românești (sec. XVIII-XIX), stau tehnicile de alesătură a motivelor. Frecvent, motivele decorative se aleg „în degete“. Acestea se obțin în procesul de țesere, care le asigură delimitarea cromatică și structurează compoziția. Tehnica *alesului cu speteaza* a fost răspândită în Oltenia și sudul Munteniei; Moldova a preferat *alesul în chilim* (scoarțește), iar în Banat și Dobrogea s-a preferat *alesul printre fire* și *peste fire* cu vergele. Munca în comun la prelucrarea firelor pentru țesut (claca) și țesutul scoarțelor sunt activități care unesc comunitățile, determinând schimbul de experiență în realizarea motivelor tradiționale și apariția de noi modele artistice. Faptul că scoarțele intră în zestrea fetelor, stimulează țesătoarele să

alegă tehnici cât mai iscusite în redarea motivelor ornamentale, pentru a fi apreciate de comunitate în timpul nunții. Printr-un lent proces de șlefuire și combinare creativă a motivelor, compozițiile scoarțelor s-au modificat treptat, până au reușit să corespundă cerințelor culturale și exigențelor de gust ale fiecărei generații. Din perspectivă temporală, **motivele geometrice**

sunt cele mai vechi. Grație vechimii, ele sunt asociate apei, pământului, norilor, astrilor. Indiferent de tehnica alesăturii – *alesul legat*, *karamani* (în „spărtură“, cu „găuri“, „cu tăieturi“) – acestea valorifică repertoriul figurilor geometrice: grupaje de

linii simple, frânte, ondulate, asociate cu triunghiuri, pătrate, dreptunghiuri și romburi. Motivele sunt ordonate în compoziții deschise sau închise de chenare, urmărind obținerea efectului de simetrie, repetiție și ritm cromatic. **Motivele vegetale-florale**, stilizate în funcție de tehnicile zonale, evocă universul familiar al satului românesc. Sub numele de *pupi*, *floare* sau *ruje* sunt redarte artistic plantele și flo-

urile din grădină – trifoiul, busuiocul, trandafirii, bujorii, lăcrămioarele, lalelele, narcisele etc. – sau florile din fânețe și păduri. Maniera de stilizare și tehnicile de redare a motivelor simbolice – *pomul vieții* și *bradul* – cunosc o gamă extrem de variată zonal. Dintre **motivele zoomorfe**, redarte foarte stilizate, *calul* și *călărețul* alcătuiesc

unul dintre cele mai frecvente motive pe scoarțele maramureșene, moldovenești și oltenenești din secolul al XIX-lea. **Păsările** completează fericit repertoriul ornamental al scoarțelor românești, fiind prezente cu valoare simbolică, integrate unor compoziții ample. Silueta umană – feminină și masculină sau numai fizionomia lor – sunt stilizate până

la abstractizare, aducând în atenție canoanele artistice ale paleoliticului și neoliticului. Scoarțele și păretarele din Moldova, Muntenia, Transilvania și Oltenia oferă cele mai expresive reprezentări **antropomorfe**.

Un rol important în perpetuarea și dezvoltarea repertoriilor ornamentale ale scoarțelor l-au avut atelierele de covoare din mănăstiri (Agapia, Văratec, Hurezi, Vorona) și atelierele manufacturiere din mediul urban (Târgu Jiu, Craiova, specializat în producerea de „chilimangioaice“, Câmpulung Muscel, județul Argeș și Pietroșița, județul Dâmbovița. La

începutul secolului XX, Casa Regală a României înființează atelierele regale de țesut covoare care vor promova scoarțele tradiționale ca țesături reprezentative și în alte medii decât cele rurale. Cele mai valoroase piese lucrate în aceste ateliere au fost promovate ca embleme ale identității naționale, la expozițiile universale din Europa și America.

Practicanți:

deprindeau aveau puține șanse să se căsătorească.

Meșteșugul țesutului scoarțelor a fost și este practicat în gospodăriile țărănești ca activitate casnică transmisă în familie, de la o generație la alta. Odinioară, fetele începeau să „între la război“ de mici, lucrând la început țesături simple, alături de mame sau bunici. Orice fată trebuia să-și țese scoarțe, ca parte componentă a zestrei. Țesutul avea valențe inițiatice, iar fetele care nu-l

Din a doua jumătate a sec. al XIX-lea și până prin 1980, în anumite sate, femeile specializate în țesut au început să-și completeze veniturile din vânzarea scoarțelor. la târguri. Astăzi, în sate precum Botiza Bârsana (Maramureș), Tudora (Botoșani), Pipirig (Neamț), Ostroveni (Dolj), majoritatea femeilor execută manual în gospodărie toate operațiile pe care le presupune țesutul, de la selectatul și prelucratul fibrelor de lână, la vopsitul acestora cu pigmenți vegetali.

Persoane cu un talent deosebit, depozitare ale cunoștințelor și experienței acumulate de-a lungul mai multor generații se afirmă azi ca purtători de excepție; între acestea se disting creatoarele: Adela Petre, tezaur uman viu din Buzău, Antoneta Nadu din Bechet (Dolj), Varvara și Maria Todici (Asociația „Nemțeanca”, Târgu Neamț, Neamț), Floarea și Mihai Maxim din Tudora (Botoșani), Maria și Ioana Hodor, Maria Știopei, Iuliana Frânc din Bârsana (Maramureș), Parasca și Anghelina Sidău, Ana și Maria Trifoi din Botiza (Maramureș).

Alături de această categorie de meșteri, țesutul scoarțelor se realizează în centre meșteșugărești și asociații familiale, precum și în ateliere specializate de pe lângă mănăstirile ortodoxe de maici.

Categorie de vârstă:

Învățarea unor operații simple debutează la vârste fragede (9 – 10 ani), dar țesătoarele se afirmă la vârste mature (25 până la 90 de ani).

Sexul:

Țesutul, ca și operațiile preliminare constituie apanajul genului feminin, fiind una dintre îndeletnicirile casnice care consacra femeia în familia tradițională. De asemenea, în ateliere, tot femeile dețin primatul în acest meșteșug.

Categorie socioprofesională:

gospodine, țesătoare specializate, maistre, profesoare, tehnologi.

Naționalitatea: română

Starea actuală a elementului:

Deși țesutul scoarțelor a fost un meșteșug casnic transmis în mediul familial, odată cu dezvoltarea sistemului educațional, învățarea tehnicilor nu s-a mai făcut exclusiv în familie, ci și prin școală și învățământ nonformal/vocațional. Există atât sate specializate în țesutul anumitor tipuri de scoarțe, cât și persoane foarte înzestrate, meșteri populari, care sunt implicate în transmiterea tehnicilor tradiționale. Pe lângă formele tradiționale de întraajutorare, astăzi se afirmă asociații familiale și ONG-uri preocupate de transmiterea meșteșugului, contribuind totodată la dezvoltarea durabilă a așezărilor prin reconversie profesională. În ultimii ani, în multe localități rurale s-au înființat colecții și case-muzeu care, pe lângă tezurizarea pieselor reprezentative din zonă, desfășoară activități demonstrative și de inițiere în tainele țesutului cu elevii și tinerii.

Măsuri de salvagardare/protejare:

1. Cadrul legislativ:

Ministerul Culturii din România va urmări aplicarea legislației patrimoniale și instituționale în vigoare: Legea nr. 410/2005 privind acceptarea Convenției pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial; Legea nr. 26/2008 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial; Ordinul ministrului Culturii și Patrimoniului Național nr. 2491/2009 pentru aprobarea Regulamentului de acordare a titlului de TEZAUUR UMAN VIU; Legea nr. 1/2005 privind organizarea și funcționarea cooperăției; Legea meșteșugurilor din 2007; Ordinul nr. 545/2014 privind modificarea Procedurii de implementare a Programului național multianual pentru susținerea meșteșugurilor și artizanatului, aprobată prin Ordinul ministrului

delegat pentru întreprinderi mici și mijlocii, mediul de afaceri și turism nr. 169/2013, precum și a Strategiei sectoriale în domeniul culturii și patrimoniului național 2014 - 2020.

2. Contribuția instituțiilor:

În ultimele decenii, instituțiile patrimoniale – muzeele etnografice din București, Craiova, Sibiu, Iași, Baia Mare și centre de cultură județene – au organizat activități care au ca scop promovarea meșteșugului țesutului de scoarțe și mai ales susținerea

și, acolo unde este cazul, revitalizarea lui. În cadrul acestor manifestări de anvergură națională și zonală, se organizează ateliere de țesut pentru copii cu participarea activă a unor creatoare din zonele cu prestigiu.

Cercetătorii și muzeografi au fost permanent preocupați de actualizarea datelor documentar-etnografice privitoare la țesut și de valorificarea patrimoniului muzeal. Rezultatele

lor s-au materializat în publicarea unor studii atât în anuare și reviste de specialitate, cât și a unor sinteze și cataloage care slujesc nu numai specialiștilor, ci și celor care vor să se implice efectiv în perpetuarea meșteșugului (creatori, formatori, cadre didactice din învățământul vocațional).

Universitatea din București și Universitatea de Nord din Baia Mare au în programele de licență și masterat, la specializarea etnologie, cursuri de artă populară, meșteșuguri și ocupații tradiționale. La Universitatea Națională de Arte-București, Facultatea de Arte Decorative (secțiile Tapiserie și Imprimeruri) studenții sunt inițiați în deprinderea tehnicilor tradiționale de țesut și în cunoașterea specificului plastic-decorativ al compozițiilor ornamentale. Ca aplicație, studenții participă la cercetări de teren orientate pe cunoașterea nemijlocită a tehnicilor și procedeele tradiționale, precum și la evenimentele organizate de muzeele de profil.

3. Contribuțiile organizațiilor nonguvernamentale:

Astăzi, pe lângă formele tradiționale de confecționare a scoarțelor, au apărut asociații familiale și ONG-uri interesate de transmiterea meșteșugului. Acestea contribuie la promovarea unei surse alternative de venit din exploatarea competențelor locale ale femeilor, în arta țesutului.

Exemple de bune practici, atât din punct de vedere al valorificării patrimoniului, cât și al managementului sunt Australis Prod SRL condusă de Antoaneta Nadu din

Bechet (Dolj) <http://www.artalasar.ro/> și Asociația Meșteșugarilor „Nemțeanca“ din Târgu Neamț condusă de Tincuța Ciubotariu <http://www.nemteanca.com/index.php/en/>.

4. Contribuția comunităților și indivizilor:

În România ultimelor decenii, comunitățile purtătoare de patrimoniu au venit cu inițiative privind revigorarea țesutului scoarțelor și au participat la completarea fișei de nominalizare. În centrele de țesut covoare există preocupări sistematice pentru recuperarea motivelor și a tehnicilor de realizare a scoarțelor vechi pentru a fi transpuse pe noile țesături.

La nivel comunitar, meșteșugul țesutului este promovat de mai mulți reprezentanți specializați în diferite activități: crescătorii de oi, prelucrătorii firelor la instalații tehnice, boiangiii, țesătorii, cadrele didactice, managerii culturali și rețelele agro-turistice. Țesătoarele asimilează și transmit modelele artistice tradiționale către beneficiarii din țară și străinătate prin participarea la expoziții și târguri naționale și internaționale, prin realizarea de ateliere vizitabile și executarea de comenzi către beneficiari publici și privați.

5. Măsurile de salvagardare/protejare includ:

- continuarea activității de inventariere a tehnicilor și teaurizarea informațiilor sub diferite forme (arhivistică, documentară);
- monitorizarea păstrării și transmiterii meșteșugului prin: cercetări aprofundate în centre vechi (active și semiactive), selectarea și declararea tezaurelor umane vii;
- acordarea de consultanță științifică pentru promovarea tehnicilor țesutului scoarțelor;
- derularea de către muzeele de profil a unor proiecte culturale menite să susțină procesul de transmitere și valorificare (expoziții tematice, târguri și activități demonstrative);
- accentuarea contribuției institutelor de cercetare la susținerea viabilității elementului prin: reconsiderarea, reevaluarea și ridicarea prestigiului centrelor meșteșugărești și a creatorilor, sprijinirea acestora în vederea participării la activitățile de promovare, implicarea în organizarea evenimentelor culturale, de la

cele de anvergură locală la cele naționale și internaționale;

- realizarea unor materiale informative pe suport clasic și digital;
- crearea unei pagini web dedicată țesutului scoarțelor;
- susținerea rețelei de colecții muzeale sătești printr-un dialog viu deținători/creatori/specialiști;
- realizarea unor broșuri de promovare a creatoarelor și centrelor pe care aplicația de față le are ca puncte de reper.

Colectarea datelor, implicarea comunităților și consimțământul:

La pregătirea nominalizării s-a lucrat cu specialiști și experți de la Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti“, București, Muzeul Național al Țăranului Român, București, Muzeul de Etnografie Botoșani, Muzeul Olteniei, Secția de etnografie „Casa Băniei“, Craiova, Centrul Universitar Nord, Baia Mare, Universitatea București, Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Iași, Ministerul Culturii din România. Echipele de specialiști s-au implicat în actualizarea datelor pe teren și înregistrarea de materiale audio-vizuale și fotografice de la meșteri cu scopul detalierii tehnicilor tradiționale și evidențierii particularităților compozițional-ornamentale și cromatice, zonale.

Pentru realizarea filmului documentar care însoțește Dosarul UNESCO, Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu“ a furnizat documente audio din arhiva proprie, iar elaborarea propriu-zisă a DVD-ului s-a făcut de către Studioul Video Art, din subordinea Ministerului Culturii.

Institutul Național al Patrimoniului, Direcția Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale a inclus pe site-ul său postarea electronică a paginii de inventar a tehnicilor tradiționale de realizare a scoarței.

Reprezentanții comunităților și indivizii purtători ai valorii au susținut nominalizarea, permițând înregistrarea și documentarea elementului pe teren. Ei au furnizat experților materiale și documente auxiliare, necesare pregătirii nominalizării (fotografii, înregistrări video, colecții de țesături). Autoritățile publice și creatorii au fost de acord cu nominalizarea elementului și s-au semnat acorduri oficiale cu aceștia pentru tehnicile tradiționale de realizare a scoarțelor.

Observații:

Țesutul scoarțelor a fost și rămâne unul dintre cele mai expresive meșteșuguri artistice practicate în mod tradițional. Prin valoarea lor, practică, estetică și simbolică, scoarțele au un rol important în comunicarea socială, afirmarea și promovarea identității culturale. Înscrierea meșteșugului pe Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității UNESCO va contribui la păstrarea, transmiterea și cunoașterea în plan național și internațional, a unuia dintre cele mai vechi

meșteșuguri artistice românești. Comunitățile vor fi încurajate să asigure continuitatea elementului, reconsiderând calitatea de marcă identitară prin transmiterea cunoștințelor și abilităților de la o generație la alta.

Tehnicile tradiționale de realizare a scoarței în România și Republica Moldova sunt propuse pentru înscrierea pe Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial pentru sesiunea UNESCO din noiembrie 2016, în cadrul unui dosar transfrontalier România – Republica Moldova.

Completat:

Dr. Narcisa Alexandra Știucă, Conf. univ., Departamentul Studii Culturale, Facultatea de Litere, Universitatea din București.

Dr. Doina Ișfănoni, cercetător etnolog, Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti“, București.

Data: 16 martie 2015

